

LITERAIRE GENRE VAN OPENBARING

HET BELANG VAN HET LITERAIRE GENRE

Een zeer belangrijke voorwaarde voor het überhaupt kunnen begrijpen en uitleggen van Openbaring, is het bepalen van het literaire genre van het boek. Zoals bij elk boek, seculair en Bijbels, bepaalt het literaire genre namelijk hoe het gelezen wil en móet worden. Een fictieve roman mag je niet lezen als een historisch verslag, een bericht uit de krant lees je niet als een gedicht en een sprookje lees je niet als een wetenschappelijk artikel. Elk genre heeft zijn eigen 'leesregels' die de lezer in acht moet nemen. Als een tekst begint met "Er was eens ...", gaan we bijna automatisch al uit van het feit dat het een sprookje is dat eindigt met "En ze leefden nog lang en gelukkig".

De oorsprong van de vele verschillende visies op dit boek heeft o.a. te maken met dit feit. Men gebruikte niet de vereiste leesregels, maar nam zijn eigen verwachtingen en ideeën mee naar het boek, en begon het van daaruit uit te leggen. Luther zei al: "Ieder maakt van dit boek wat hij maar wil"..... en deed daar vervolgens zelf aan mee door de paus tot antichrist te bestempelen.

HET LITERAIRE GENRE VAN OPENBARING

We kunnen helaas niet zeggen dat het genre van Openbaring past bij één specifiek genre dat bestond in de periode dat het geschreven werd (± 95 naCh.). Maar de tekst zelf geeft ons gelukkig wel voldoende aanwijzingen om te bepalen wat het dan wél is. In de oudheid was het namelijk de gewoonte dat de eerste perikoop duidelijk maakte wat voor een soort boek het was en hoe het dus gelezen moest worden.

1 Openbaring {*apokalypsis*} van Jezus Christus, welke God Hem gegeven heeft om zijn dienstknechten te tonen hetgeen weldra moet geschieden, en welke Hij door de zending van zijn engel aan zijn dienstknecht Johannes heeft te kennen gegeven.

2 Deze heeft van het woord Gods getuigd en van het getuigenis van Jezus Christus, alles wat hij gezien heeft.

3 Zalig hij, die voorleest, en zij, die horen de woorden der profetie, en bewaren, hetgeen daarin geschreven staat, want de tijd is nabij.

4 Johannes, aan de zeven gemeenten in Asia: genade zij u en vrede van Hem, die is en die was en die komt, en van de zeven geesten, die voor zijn troon zijn, 5 en van Jezus Christus, de getrouwe getuige, de eerstgeborene der doden en de overste van de koningen der aarde.

Hem, die ons liefheeft en ons uit onze zonden verlost heeft door zijn bloed 6 – en Hij heeft ons tot een koninkrijk, tot priesters voor zijn God en Vader gemaakt – Hem zij de heerlijkheid en de kracht tot in alle eeuwigheden! Amen.

7 Zie, Hij komt met de wolken en elk oog zal Hem zien, ook zij, die Hem hebben doorstoken; en alle stammen der aarde zullen over Hem weeklagen. Ja, amen.

Een brief?

Het eerste gedeelte van vers 4 is geschreven in de vorm van een traditionele aanhef van een brief, zoals die in de oudheid gebruikt werd. Paulus deed het op dezelfde manier. Daarnaast werd er vaak ook een algemene inhoud vermeld. Dit feit zien we terug in vers 4-7. En ook al merken we in het vervolg van het boek weinig van de briefvorm, het slotvers (22:21) is weer typisch voor de literaire vorm van een brief.

Daarnaast is het duidelijk dat Johannes moest opschrijven wat hij gezien had en naar de 7 gemeenten moest sturen. Dat maakt het tot een rondzendbrief. De opdracht om het voor te lezen in de gemeente is daarbij een extra bevestiging (zie ook Kol 4:16). Vervolgens is het geschreven in de 1^e persoon enkelvoud. Dit kenmerk past opnieuw het beste bij de literaire vorm van een brief. De persoonlijke relatie die Johannes lijkt te hebben met de ontvangers van de brief onderstreept dit feit.

Waarom is het zo belangrijk om te weten dat dit een brief is?

Het specifieke kenmerk van een brief als literaire vorm, is dat het de schrijver in staat stelt om specifiek aan te geven aan *wie* hij de brief schrijft én *waarom* hij dat doet. Hij kan concreet ingaan op hun unieke en specifieke omstandigheden, wat andere vormen niet / veel minder mogelijk maken. Daarbij zijn het ook juist die specifieke omstandigheden die de schrijver aanzetten om zijn brief te schrijven.

Met al deze feiten moeten we dus rekening houden bij onze uitleg en toepassing van dit boek. De complete inhoud van dit boek moet relevant en begrijpbaar zijn voor de originele hoorders. Het doel van Johannes (lees: God/Jezus) om dit boek te schrijven moest voor hen duidelijk en helder zijn.

(Dit sluit natuurlijk niet uit dat ook anderen deze brief lezen en er hun voordeel mee kunnen doen (zoals wij bijvoorbeeld), maar deze groep lezers behoren níet tot de geadresseerden. Hoe specifieker de inhoud van een brief schrijft over de situatie van de originele ontvangers, hoe meer de latere lezers rekening moeten houden met het feit dat het niet tot hen zélf is gericht. Het kán zeker tot hen spreken, maar dan moet er dus zeker rekening worden gehouden met de originele context waarin de brief tot stand kwam.)

Een profetie?

In vers 3 stelt Johannes dat het een profetie is. Hij herhaalt dat in het slot van het boek (22:7,10,18-19) en verbind er meteen ook nog een zegen en vloek aan. Hij kon het niet nóg duidelijker maken dat het op specifiek déze literaire wijze gelezen moest worden. Zo blijkt dat het hele boek een verslag is van een profetisch visioen dat Jezus hem gegeven heeft.

Wat is een profetie?

Profeteren is veel meer dan slechts de toekomst voorspellen. Het kenmerkt zich door de volgende drie kenmerken:

1) Onderscheiding van het heden, door inzicht in Gods wezen en doelen

Een profeet openbaart de waarheid over de dagelijkse werkelijkheid, gezien vanuit Gods perspectief. Hij confronteert het volk / de gemeente met de manier waarop God tegen hun omstandigheden en keuzes aankijkt. Hij vertelt het volk hoe God is en wat Zijn doelen zijn.

2) Voorspelling van wat er in de toekomst zal / moet komen

Deze voorspelling geeft een beeld van hoe Gods grootste doel (de komst van het Koninkrijk van God) in verband staan met de omstandigheden waarin de profeet + gemeente leven. De profeet maakt daarbij duidelijk wat er nog moet gebeuren, vóór dat de komst van het Koninkrijk werkelijkheid kan worden.

3) Oproep tot een reactie op de geboden inzichten (punten 1 en 2)

Op basis van wat door de profeet was aangezegd over hoe God het heden en de toekomst ziet, roept een profeet op om in het heden tot een gepaste reactie te komen. Dit voorkomt dat de voorspelling fatalistisch van aard wordt, schept ruimte voor de menselijke vrije wil om te reageren, en biedt de mogelijkheid aan de mens om mee te werken aan Gods doelen voor deze wereld.

Openbaring als profetie laat dus zien:

- ↪ wie God / Jezus is,
- ↪ wat Zijn wil en plan is,
- ↪ hoe Hij de omstandigheden van de gemeenten ziet / interpreteert,
- ↪ hoe Hij daarop zal reageren,
- ↪ hoe het Koninkrijk van God zal komen,
- ↪ hoe Hij wil dat Zijn volk gaat reageren op dit alles.

De 4 belangrijkste elementen van een profeet zien we terug bij Johannes in het boek Openbaring. Een profeet wordt traditioneel eerst door God geroepen, waarop hij van God een Openbaring (woord of visioen) ontvangt. Daarop volgt dan de proclamatie én het opschrijven van de boodschap. Al deze kenmerken zijn van toepassing bij Johannes. Ook door zijn zeer grote gebruik van verzen en concepten van de OT-profeten (Ezechiël, Daniël, Jesaja, Zacharia e.a.) plaatst hij zich in de lijn van een echte profeet.

Het unieke aan deze profetie van Johannes is dat het veel méér is dan een simpele beschrijving van wat hij gezien heeft. Veel profeten spraken direct uit, bijvoorbeeld tijdens een samenkomst van het volk / de gemeente, wat God tot hen sprak of liet zien. Soms werd een visioen op een later moment in de gemeente uitgesproken (zie Hand 10:9 - 11:18). Deze profetische visioenen zijn door Johannes echter zeer goed doordacht en met veel literaire vaardigheid op schrift gesteld. Er is geen twijfel over het feit dát hij deze visioenen ontvangen heeft, maar de opbouw van het boek en de vele details die hij er in heeft verwerkt, tonen aan dat er een behoorlijke tijd van reflectie zit tussen de ontvangst en de uiteindelijke verwerking daarvan.

Een apocalyps?

Zijn verwerking van de visioenen op schrift zijn voor een belangrijk deel geïnspireerd door het literaire genre van de apocalyps. Het woord apokalypsis betekent onthulling, wegnemen van een bedekking. Helaas is het voor ons, gelovigen in de 21^e eeuw, meer het tegenovergestelde, omdat wij niet bekend zijn met dit bijzondere genre.

Dit specifieke genre ontstond in een specifieke periode van het volk Israël. Het werd, tijdens een lange periode, overheerst door heidense volken die ware gelovigen vervolgden. De vervulling van de beloftes, gedaan door de profeten van het Oude Testament, was ver verwijderd van de dagelijkse realiteit. De apocalyptische literatuur vormde dus een theologie die paste bij deze specifieke situatie.

De term 'apocalyptische literatuur' komt van de titel van het boek Openbaring (in het Grieks: *Apokaluyis Iesou Criston*.) Het omvat diverse boeken van ± de 2^e eeuw vóór t/m de 2^e eeuw ná Christus. Dit zijn zowel Joodse als christelijke boeken.

Kenmerken:

- ↪ Het is een specifiek literair genre, onderscheiden van andere genres die o.a. in de Bijbel gebruikt worden.
- ↪ Het heeft een narratief plot.
- ↪ Het heeft een boodschapper (engel) en een ontvanger (mens).
- ↪ Het geeft een beeld van een aardse én een bovenaardse werkelijkheid.
- ↪ Het verhaal / plot speelt zich in die beide ruimtes / werkelijkheden.
- ↪ Het wil de aardse werkelijkheid (van het moment van schrijven) duiden, d.m.v. de bovenaardse werkelijkheid.
- ↪ Het biedt een tijdslijn van de heilsgeschiedenis.
- ↪ Het wil inzicht geven en het gedrag veranderen van de geadresseerde hoorder.

Apocalyptiek als genre heeft o.a. de volgende kenmerken:

- 1) Dualisme → deze / huidige eeuw en de volgende / komende eeuw.
Er is een scheiding tussen deze eeuw, waarin de kwade machten regeren (via de heidense koninkrijken), en de komende eeuw, waarin God zal regeren (met zijn trouwe volgelingen). Het is een tegenstelling tussen licht en duisternis, goed en kwaad.
- 2) Een radicale breuk tussen deze en de komende eeuw, verbonden met een zeer pessimistische kijk op deze eeuw + de hoop volkomen gevestigd op de komende eeuw.
- 3) De indeling van de geschiedenis is verschillende tijdperken (bedelingen), waarin alles volgens een goddelijk plan voorgeprogrammeerd staat.
De hele geschiedenis is al door God bepaald. Het is verdeeld in grote tijdperken (millennia), overeenkomstig de regeringen van de grote wereldrijken. Het doel van God is de komst van Zijn koninkrijk en geen mens of heidens koninkrijk kan iets doen om dat te verhinderen.
- 4) Een cosmisch wereldbeeld, waarin de gelovige meer individu is dan onderdeel van een bepaalde groep (volk van Israël) + de verwachting van een cosmische crisis.
- 5) De verwachting van een bovennatuurlijk ingrijpen door God + het spoedig komen van Gods heerschappij → het laatste oordeel.
De komst van het Koninkrijk van God is dé climax van de wereldgeschiedenis. Het zal komen ná de grote crisis en zal zijn als een nieuw paradijselijk begin, een nieuwe schepping. De realisering van dit koninkrijk zal plaatsvinden ná het grote en laatste oordeel van de onrechtvaardigen. De God van Israël (of de Messias) zal alle vijanden van Zijn volk veroordelen en bestraffen voor hun daden.
- 6) Het door God bewerkte heil voor de rechtvaardigen (beschreven als een terugkeer van de paradijselijke toestand).
- 7) De introductie van engelen om historische en eschatologische gebeurtenissen te duiden (angelus interpres).
Dit komt al voor in het boek van de profeet Zacharia (6^e eeuw vCh).
- 8) De introductie van een koninklijke heilsfiguur.
Regelmatig wordt er melding gemaakt van een hemelse tussenpersoon, een 'zoon des mensen' (Daniël 7, zie ook Psalm 80:15-18). Het is een type van Adam en/of Israël → hij is de ontvanger van Gods heerschappij over de wereld. In Hem zal het volk Israël voor eeuwig de wereld regeren.
In het OT is de Messias nog 'slechts' een aardse figuur, een heersende koning. Vanaf de 2e eeuw vCh krijgt hij meer aandacht in de apocalyptische literatuur en wordt hij uiteindelijk (in 4Ezra, 1e eeuw naCh) een Davidische Messias wiens regering plaatsvindt tussen de huidige en de komende eeuw → vergelijkbaar dus met hoe Johannes hem beschrijft.
- 9) Het gebruik van een pseudoniem
De échte, originele schrijver gebruikte de naam van een bekend figuur uit het verleden (bv. Ezra, Henoch). Zo kon hij een perfecte 'voorspelling' geven van de toekomst (voor de schrijver al verleden tijd).

Veel van de kenmerken van dit literaire genre zien we terug in Openbaring, maar niet allemaal! Er zijn een aantal aspecten die anders gebruikt worden of anders worden toegepast.

Conclusie

Als het boek een brief is, is deze geheel anders van opzet dan de vroeg-christelijke brieven.

Als het een apocalyps is, dan toch wel verschillend van de andere apocalyptische literatuur.

Als het een profetie is, dan is het boek uniek onder de profetische boeken.

Daarom kan het beste worden gezegd: Openbaring is een apocalyptische profetie in briefvorm.

Bij deze studie heb ik o.a. gebruik gemaakt van de Studiebijbel, deel 10: Openbaring